

ביאורים בתפילה

השיבנו אבינו לתורתך

אנו מתפללים בתפילת שמונה עשרה שלוש פעמים כל יום: "השיבנו אבינו לתורתך". ואם נתבונן היטב במילים נשים לב שחז"ל קבעו איך היא הדרך לשוב בחזרה אל אבינו שבשמים על פי סדר מסויים. וזוהי התשובה הנרצית לפני השי"ת. נקדים לכך כמה הקדמות שיבארו זאת היטב.

חז"ל אמרו במדרש ויקרא רבה (פרשה כ"ה) על בעל תשובה: "רב הונא אמר אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים. מה יעשה ויחיה, אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים". דהיינו רמז רב הונא בדבריו למה שהביא רש"י בתחילת החומש עה"פ "בראשית ברא אלוקים". ושם כתב: ברא אלוקים - ולא אמר ברא ה'. שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, היינו דכתיב (להלן ב', ד') 'ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים'."

ומקורו טהור במדרש (בר"ר י"ב, ט"ו) קצת בשינוי לשון: "אמר הקדוש ברוך הוא אם בורא אני את העולם במדת הרחמים, הוי חטייה סגי אין [יהיו החוטאים מרובין]. במדת הדין, האיך העולם יכול לעמוד? אלא הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת הרחמים, והלאוי יעמוד."

עוד מצינו בחז"ל (ירושלמי מכות ז, ע"א): "שאלו לחכמה מה משפט החוטא? אמרה 'חטאים תרדוף רעה'. שאלו לנבואה מה משפט החוטא? אמרה 'והנפש החוטאת היא תמות'". והירושלמי שם ממשיך להאריך שהתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר לו, והקב"ה אמר שיעשה תשובה ויתכפר לו.

אבל רואים מכל האמור שמצד מידת הדין [שבה היה צריך להיברא העולם, ובסוף רק חלק מהעולם מונהג על פיה] היה אדם שחוטא - חייב מיתה. וזה הפשט הפשוט דברי רב הונא: "אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים", דהיינו על כל עבירה שהיא - היה אמור האדם להתחייב מיתה.

אלא שאבינו הרחמן שבשמים קבע לנו דרך תשובה שע"י זה ניצל מכל העונשים שיש ונמחק לגמרי את העוונות שעשינו בימי חלדנו. אבל רב הונא מדגיש שמגזירת ה'מיתה בידי שמים' נפטרים אך ורק על ידי התורה. וכבר אמרו חז"ל "גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה" (אבות פ"ו, מ"ז). והמשנה מאריכה לבאר מפסוקים שהיא נותנת חיים לעושיה גם בעוה"ז וגם בעוה"ב. ולפי דברינו ברור שהחיים לעוה"ז הם בצורה כזו שאם אדם היה חייב מיתה בידי שמים, אז יעסוק בתורה ויתכפרו לו עוונותיו ע"י עסק התורה וממילא - נותנת חיים לעושיה'.

עכשיו נבוא ונראה את נוסח הברכה בתפילת שמונה עשרה שתיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה: "השיבנו אבינו לתורתך, וקרבונו מלכנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלימה לפניך. ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה". דהיינו קודם כל הבקשה היא על כך שאנו ע"י העבירה פרשנו מהתורה. ונתרחקנו ממנה מרחק רב, שהרי "אם תעזבני יום - יומיים אעזבך". לכן כשבאים לבקש על תשובה "השיבנו אבינו" הבקשה היא בצורה כזו "לתורתך" קודם כל שנשוב ללמוד את התורה, ולא סתם ללמוד אלא להכפיל את הכמות כמו שאמר רב הונא כדי שע"י זה ייפטר אדם מ'מיתה בידי שמים'.

ולאחר מכן הבקשה היא: "וקרבנו מלכנו לעבודתך" כי אדם שחוטא מתקרר בעבודת ה' וביראת שמים שלו. אז הוא צריך כרגע סיוע וקירוב מבורא עולם כדי לשוב בחזרה. ולאחר שנמלא את שני התנאים האלה ונחזור למדרגתנו הקודמת ומשם נמשיך להעפיל הלאה במסילה העולה בית קל, אז אפשר לבקש "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך", דהיינו שאנחנו נתחרט מעומק לבנו ובשלימות על החטאים שחטאנו.

ביאורים בתפילה

[אבל כל החרטה מעומק הלב צריכה להיות רק לאחר שהאדם התקדם בעבודת ה' ויש לו כרגע שמירה רוחנית מהתורה ומהמצוות שהוא עשה. אחרת - הוא ייפול לעצבות ולא יזכה להשלים את תשובתו, אלא אדרבה ח"ו יתייאש וימשיך לחטוא. שהרי הוא חושב לעצמו - אין לי סיכוי - אני אבוד. וזוהי עצת היצר].
לאחר שעשה האדם את כל זה לא נותר לו אלא לייחל שתשובתו נתקבלה. וזה מה שאנחנו מסיימים: "ברוך אתה ה', הרוצה בתשובה". מייחלים אנו לך ועינינו לשמיא נטלית לראות שתמחל לנו על כל חטאותינו, ולא נוסף שוב להכעיסך.